

B'

ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΞΕΝΟΙ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ
(ΥΠΟΠΡΟΞΕΝΟΙ ΠΡΟΞΕΝΙΚΟΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΣ) ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΣ
ΚΑΙ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟΙ

Α) *Πρόξενοι και προστατευόμενοι
Γαλλίας, Βενετίας, Αγγλίας, Ολλανδίας, Γερμανίας,
άλλων δυνάμεων, Ρωσίας.*

Οί πρώτοι πρόξενοι κατά τούς νεωτέρους χρόνους ἐγκατεστάθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Συρία, ἐν Παλαιστίνη, ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τῆς Γενούης, τῆς Πίσης, τῆς Βενετίας, τῆς Φλωρεντίας μεταξὺ τοῦ 1098 καὶ 1196.

Ἀνεπτύχθη ὁηλαδῆ ὁ θεσμὸς τῶν προξένων κατὰ πρῶτον εἰς τὰς περιδρεχομένας ὑπὸ τῆς Μεσογείου χώρας.

Ἄλλὰ δὲν ἦσαν κατ' ἀρχὰς οἱ πρόξενοι ἰδιαίτερα πρόσωπα, τὰ ὅποια ἀπεστέλλοντο ὑπὸ τῶν κυβερνήσεών των, ὅπως τὰς ἀντιπροσωπεύσουν, καὶ δὲν ἐξετέλουν καθήκοντα, σαφῶς καὶ λεπτομερῶς διαγεγραμμένα ἐκ τῶν προτέρων καὶ κατὰ συνθήκας ἐγκύρους. Αὐτοὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν ἐμπορικῶν πρακτορείων ἐκαλοῦντο γὰ ἐπιλύσουν διαφορὰς μεταξὺ συμπολιτῶν των, ἐμπορευομένων, ἐφρόντιζον δὲ καὶ περὶ ἄλλων συμφερόντων. Οὗτοι λοιπὸν ἦσαν οἱ ἐκτελοῦντες καθήκοντα προξενικὰ κατ' ἀρχὰς.

Κατόπιν ὄριζε τὸ κράτος προξένους, ὡς ἀντιπροσώπους τῶν ἐμπορικῶν του, συμφερόντων, ὑπηκόους του, καὶ συνήθως τὰ συμφέροντά του ταῦτα ἐνεπιστεύετο εἰς ἐμπόρους.

Ἄλλ' ἐν Τουρκίᾳ διορίζοντο, ὡς εἶδομεν, καὶ ὑπήκοοι ὀθωμανοί, ραγιαῶδες ὁηλαδῆ, ἐπομένως καὶ Ἕλληνες ὡς πρόξενοι καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν συμφερόντων τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Πρώτη δὲ ἀπὸ ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, ἣ ὅποια φαίνεται ὅτι προέβη εἰς τὸν διορισμὸν Ἑλλήνων ὡς προξένων ἐν Τουρκίᾳ

είναι καὶ ἡ πρώτη συνάψασα μὲ τὴν Τουρκίαν διομολογήσεις, ἡ Γαλλία.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σταυροφοριῶν ἡ Γαλλία εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἡ ὁποία ἐζήτησεν ἐπιμόνως νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἤλθον χρόνοι, κατὰ τοὺς ὁποίους τὸ γαλλικὸν ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς συνέζη μὲ τὸ τῶν ἰταλικῶν πόλεων. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους τὸ γαλλικὸν διετηρήθη καὶ ἤκμασε, τὸ δὲ ἐμπόριον τῶν ἰταλικῶν πόλεων ἐξηφανίσθη. Ἡ δὲ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑπῆρξε κείριον κτύπημα κατὰ τῶν Γενουησίων καὶ τῶν Βενετῶν.

Ὁφείλει δὲ τὴν ἐμπορικὴν τῆς ἐπικράτησιν ἐν Ἀνατολῇ ἡ Γαλλία καὶ εἰς τοὺς ἐξόχους πρέσβεις, τοὺς ὁποίους ἐφρόντιζε νὰ ἀποστέλλῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ αὕτη κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Πολλοὶ μάλιστα ἐκ τούτων ἀπέκτησαν δύναμιν μεγάλην ἐν μέσῳ τῆς πρωτεύουσας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ἦδη δὲ ὁ Dapper κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος ἀναφέρει ὅτι ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Γαλλίας διώριζεν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πρόξενον. Καὶ ἐπειδὴ ἡ θέσις αὕτη δὲν ἦτο καὶ πολὺ ἐπικερδῆς, τὴν παρεχώρει συνήθως εἰς Ἕλληνας ἐγκατεστημένους ἐκεῖ (1). Ἀλλὰ καὶ πρότερον εἶναι πιθανὸν ὅτι εἶχε διορίσει ἡ Γαλλία Ἕλληνας ραγιάδες ὡς προξένους τῆς εἴτε εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου εἴτε καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ δὲ τὸ 1727 ἐκ τῶν 21 προξένων τῆς Γαλλίας, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου οἱ 8 ἦσαν ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου, δηλαδὴ Ἕλληνες κάτοικοι τῶν νήσων καὶ πιθανώτατα καθολικοί, οἱ περισσότεροι, ἂν ὄχι ὄλοι (2).

Τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου διώκει, ὡς εἶναι γνωστὸν, ὁ καπουτάν πασᾶς. Οὗτος δὲ ὄριζε καὶ εἰσέπραττε καὶ τοὺς φόρους τῶν νησιωτῶν. Ἄλλ' οἱ εἰσπράκτορες τῶν φόρων κατεχρῶντο καὶ εἰσέπραττον αὐθαιρέτως τὰ ὄρισμένα δι' ἐκάστην νήσον ποσά. Ἐκτὸς τούτου τὰ πληρώματα τοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος κατ' ἔτος περιέπλεε τὰς νήσους τοῦ

(1) Dapper, Description exacte des isles de l'Archipel ἐν Ἀριστελευδάμῳ 1703 σελ. 48.

(2) Rey, 245.

Αίγαίου, ἀτιμώρητα, προέβαινον εἰς παρεκτροπὰς ἀπὸ πλεονεξίαν καὶ φανατισμόν. Διὰ τοῦτο οἱ πλουσιώτατοι κάτοικοι τοῦ Αἰγαίου διὰ νὰ ἔχουν τὴν ἐκ τῶν διομολογήσεων προστασίαν ἐζήτουν νὰ διορισθοῦν πρόξενοι τῆς Γαλλίας ἢ τῆς Βενετίας, ἔπειτα δὲ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἦτο δὲ πάντοτε τὸ ἀξίωμα τοῦ προξένου μία ἐγγύησις κατὰ τῶν αὐθαίρεσιῶν τῶν μουσουλμάνων.

Οἱ ραγιάδες πρόξενοι τῆς Γαλλίας διορίζοντο ἢ ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας ἢ ἀπὸ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν (1). Ἀλλ' ὑπήρχον καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι οἰκειοποιοῦντο τὸ ἀξίωμα τοῦ προξένου χωρὶς νὰ ἔχουν ὡς πρὸς τοῦτο κανένα δικαίωμα.

Ἀλλ' ὁ διορισμὸς ραγιάδων ὡς προξένων τῆς Γαλλίας καὶ ἂν ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ἀνεκτὸς δὲν ἔμενεν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἀπρόσβλητος. Τοῦλάχιστον ὁ Τζάνουμ Χόντζας, καπουτὰν πασᾶς κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετηρίδα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ περιπλέων διὰ τοῦτο ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἀπηγόρευσε εἰς τοὺς ραγιάδες νὰ ἀντιπροσωπεύουν οἵανδήποτε δύναμιν. Διέταξε μάλιστα νὰ κρεμάσουν καὶ ἕνα τῆς Ὀλλανδίας τοιοῦτον.

Ἀλλ' ἡ Γαλλία ἐπέτυχε τῷ 1740 νὰ ἀνανεώσῃ, ὡς εἶδομεν, τὰς διομολογήσεις, ἐχορηγήθη δὲ μεταξὺ πολλῶν ἄλλων εἰς αὐτὴν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ ραγιάδων ὡς προξένων.

Ἀλλὰ δὲν ἔγινε καὶ χρῆσις τοῦ δικαιώματος τούτου, διότι ἐθεωρήθη τότε τὸ πρᾶγμα ἐπιδραδές. Μάλιστα τὸ 1755 ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἀπηγόρευσε ρητῶς τὸν διορισμὸν ραγιάδων ὡς προξένων εἰς τὸν de Vergennes, τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν του (1754-1768).

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπανήλθεν ἡ Γαλλία, ὀλίγον μετὰ ταῦτα εἰς τὸν διορισμὸν ὡς προξένων καὶ ραγιάδων. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο προστάτις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐν Ἀνατολῇ διώριζε, χωρὶς νὰ ἀποκλείῃ καὶ τοὺς ὀρθοδόξους, ἐκ τῶν καθολικῶν οἰκογενειῶν τῶν νήσων, ἀπὸ ἐκείνας δηλαδὴ, αἱ ὅποια εἶχον ἀπομείνει ἀπὸ τῆς φραγκοκρατίας

(1) Οἱ Γάλλοι πρόξενοι Χίου, Νάξου, Μήλου, εἶχον γράμματα προστασίας (lettres-patentes) ἀπὸ τὸν βασιλέα, οἱ τῆς Ρόδου, Θήρας, Ἴου, Σύρου, Σίφνου, Σκοπέλου, Μιτυλήνης, Σάμου, Εὐβοίας, Κῶ ἐλάμβανον τὴν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν (Rey, 245).

εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς χώρας τὰς ἑλληνικάς. Ἀπέστειλεν ὅμως καὶ Γάλλους τὴν ἐθνικότητα καὶ τὴν καταγωγὴν. Καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ περισσότεροι.

Καὶ ταῦτα μὲν λέγομεν περὶ τῶν προξένων ραγιαῶν τῆς Γαλλίας, εἰς τοὺς ὁποίους συγκαταλέγομεν καὶ τοὺς ὑποπροξένους καὶ τοὺς προξενικούς πράκτορας. Πόσους δὲ διερμηνεῖς Ἑλληνας εἶχεν ἐκάστοτε ἡ Γαλλία δὲν γνωρίζομεν. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα εἶχεν ἐν Τουρκίᾳ 12 προξενεῖα, 80 γιανιτσαρούς (οἱ γιανίτσαροι, οἱ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ξένων πρεσβειῶν καὶ προξενείων προσκεκολλημένοι εἶχον περίπου νὰ ἐκτελέσουν τότε τὰ ἔργα τῶν μετὰ ταῦτα καθάσιδων), 34 διερμηνεῖς (1), ὅσα δηλαδὴ προξενεῖα καὶ ὅσους διερμηνεῖς καμμία ἄλλη εὐρωπαϊκὴ δύναμις δὲν εἶχε τότε. Γνωρίζομεν ἀκόμη ὅτι περὶ τὸ 1745 ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς εἶχεν 6 διερμηνεῖς, 6 δὲ καὶ ὁ ἐν Σμύρνῃ πρόξενος τῆς Γαλλίας (2)· ὅτι ὀλίγον μετὰ ταῦτα (περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος, ὡς ἀναφέρεται) ἐν Σμύρνῃ ὑπῆρχον 9 διερμηνεῖς (3)· ὅτι τῷ 1807 ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβεία ἀναφέρεται ὅτι εἶχεν 6 διερμηνεῖς (4). Ἐκ τούτων ἀναμφιδόλως τινὲς θὰ ἦσαν Ἑλληνες.

Οἱ δὲ Γάλλοι προστατευόμενοι ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὑπερέβαινον τὸν ἀριθμὸν τῶν προστατευομένων τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὅλων ὁμοῦ λαμβανομένων (5). Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοκρατορίας Ναπολέοντος Α' οἱ Γάλλοι προστατευόμενοι ἦσαν πολὺ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἐκ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας ἐξαρτώμενοι τότε ἀνῆρχοντο, ὡς λέγεται, εἰς 2 ἢ καὶ 3 χιλιάδας, ἐνῶ οἱ τῆς Ἀγγλίας δὲν ἔφθανον τοὺς 100 (6). Τότε οἱ ὑπήκοοι τῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα κατέκτησεν ὁ Ναπολέων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὰ ἰταλικά κράτη, τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, ἡ Ὁλλανδία, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐδασίλευσαν οἱ ἀδελφοὶ του, ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας ἐν Τουρκίᾳ (7), ἐπομένως καὶ οἱ προστατευόμενοί των. Ἀντεπροσω-

(1) Zinkeisen, 4,319.

(2) N. Jorga, Zeschichte des osmanischen Reiches ἐν Γόττ 1911 τόμ. 4 σ. 396.

(3) Rey, 259.

(4) Tancoigne, 2,25.

(5) Rey, 450.

(6) Hobhouse, 2,828.

(7) Rey, 158.

πεύθησαν δὲ τὰ κράτη ταῦτα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Ναπολέοντος. Ἐξηκολούθησαν ὅμως νὰ ἀναγνωρίζουν ὡς προστατευομένους των τοὺς καὶ προηγουμένως ὡς τοιοῦτους ἀνεγνωρισμένους Ἕλληνας καὶ ἰατροὺς διὰ νὰ μὴ ἀπολέσῃσι τὰ προνόμια αὐτῶν καὶ δικαιώματα, τὰ ἐκ τῶν προστατευομένων, τὰ ὅποια εἶχον αἱ ξένοι πρεσβεῖαι ἐν γένει (1).

Καὶ ἐν Σμύρνῃ δὲ ἔλοι ὅσοι δὲν ἦσαν τότε ἄγγλοι προστατευόμενοι, ἐκτὸς ὁλόγων Ἀμερικανῶν καὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν αὐστριακὴν προστασίαν, ἔλαβον τὴν προστασίαν τοῦ γάλλου προξένου (2).

Εἰς μεγίστην ἀκμὴν ἀνῆλθε τὸ ἐμπόριον τῶν Βενετῶν ἐν Ἀνατολῇ ἀλλήλας δεκαετηρίδας πρὸ τῆς ἀλώσεως.

Ἄλλ' ἢ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ κατέστρεψε, μολονότι ὁ Σουλτᾶνος οὐδόλως ἐδυσκολεύθη νὰ χορηγήσῃ εἰς τοὺς Βενετούς, ὅπως καὶ εἰς τοὺς Γενοάτας, προνόμια, ὅμοια μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εἶχον ἐπιτύχει οὗτοι παρὰ τῶν Βυζαντινῶν. Πράττων δὲ οὕτω ἐσέβετο τὰς παραδόσεις καὶ ἀφωμοίωνα τοὺς ξένους μὲ τοὺς νέους του ὑπηκόους χριστιανούς, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε παραχωρήσει διοίκησιν αὐτονομικὴν (3).

Ἄλλὰ τὸ βενετικὸν ἐμπόριον ἐμάρανε κυρίως ἢ ἀνακάλυψις τῆς θαλασσίας ὁδοῦ πρὸς τὰς Ἰνδίας, ὁ συναγωνισμὸς τῶν Πορτογάλων εἰς τὰς μεγάλας ἀγοράς. Φθίνον δὲ βλέπομεν τὸ βενετικὸν ἐμπόριον μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Κύπρου (1571) καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος (4).

Καὶ ἡ πολιτικὴ δὲ τῆς Βενετίας μ' ὄλην τὴν ἀναλαμπήν, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου διὰ τοῦ Μοροζίνη (1687) εἶναι ἄτονος καὶ ἐξ ἀδυναμίας ἐπιφυλακτικὴ. Ἀπὸ τῆς

(1) Hobhouse, 2.826.

(2) Holhouse, 2, 618.

(3) Rey, 9.— Μία τῶν πράξεων τοῦ Μωιάμεθ Β' μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀνανέωσις τῶν προνομιῶν τῆς γενοατικῆς ἀποικίας τοῦ Γαλατᾶ. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἡ δημοκρατία τῆς Βενετίας συνῆψε συνθήκην, ἣτις ἦτο προωρισμένη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα εἰς ὅλας ὕσας ἡ Πύλη συνῆψε μετὰ ταῦτα (Arminjon, 20 κ. ἑ.).

(4) Zinkeisen, 4, 290 κ. ἑ.

συνθήκης ιδίως τοῦ Πασσάροβιτς (1718), ὅποτε ὑπεχρεώθη νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν Πελοπόννησον εἰς τοὺς Τούρκους, ἡ Βενετία ἤρχισε νὰ καταρρέῃ. Εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχεν ἀπολέσει ὀλίγην τῆς τὴν ἐπιρροὴν καὶ ὀλίγην τὴν ἐκτίμησιν. Τίποτε δὲ δὲν εἶναι ὀηλωτικώτερον τούτου ἀπὸ τὸν περιφρονητικὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον ἡ Πύλη ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς ὑπηκόους τῆς καὶ τοὺς προστατευομένους τῆς τῷ 1797, ὅποτε ἀπὸ μίαν ταραχὴν, ἡ ὁποία συνέβη εἰς τὴν Σμύρνην ἀπὸ Βενετοῦς ὑπηκόους, λαβοῦσα ἀφορμὴν τοὺς ἐξεδίωξεν ὅλους ἀπὸ τὴν ἐπικράτειάν τῆς (1).

Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Βενετίας, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσωπεύων αὐτήν, ἦτο μᾶλλον πρόξενος καὶ ἐμπορικὸς πράκτωρ καὶ δὲν εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν ὑψηλὴν πολιτικὴν καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος, ὅτε δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀρχίσει ἡ ραγδαία πτώσις αὐτῆς (2). Ἐλάμβανεν ὅμως ὑπὸ τὴν προστασίαν του καὶ κατοίκους τῆς Τουρκίας, ξένους πρὸς τὴν δημοκρατίαν τῆς Βενετίας, Ἀρμενίους ἰδίως καὶ Ἑβραίους, οἱ ὅποιοι τὸ πλεονέκτημα τοῦτο τῆς προστασίας ἐπλήρωνον διὰ φόρων, καταβαλλομένων εἰς τὸν βασιλεὺς (3). Διώριζε δὲ καὶ Ἑλληνας προξένους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ Ἑπτανησίους, ἐκ τῶν ὁποίων κατωτέρω θὰ γίνῃ μνεῖα μερικῶν, καὶ εἶχε καὶ Ἑλληνας ἀκόμη προστατευομένους.

Ἄλλ' οἱ Βενετοὶ διαρκῶς πολεμοῦντες μὲ τοὺς Τούρκους, ἐκαρποῦντο τὰ δικαιώματα τῶν διομολογήσεων μόνον κατὰ βραχείας περιόδους, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ δύο ἀντίπαλοι παρεσκευάζοντο πάλιν εἰς πόλεμον (4). Αὐτοὶ δὲ οἱ ὑπήκοοί τῆς καὶ οἱ προστατευόμενοί τῆς ἐπομένως ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου 14ου τῆς Γαλλίας ἔζων ἐν Τουρκίᾳ προστατευόμενοι ὑπὸ τῆς Γαλλίας (5). Καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ὅποτε ἡ πτώσις τῆς ἦτο πλέον ἀκατάσχετος, ἡ Βενετία κατήργησε τινὰ προξενεῖά τῆς καὶ ἀνέθηκε τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τῆς εἰς πράκτορας Γάλλους (6). Κατ' ἐκείνους δὲ τοὺς χρόνους ἡ Βενετία,

(1) Zinkeisen, 7, 43. Περὶ τούτου θὰ γίνῃ λόγος καὶ κατωτέρω.

(2) Arminjon, 23.

(3) P. Daru, histoire de la republique de Venise Παρίσι 1824 τόμ. 3 σελ. 92.

(4) Rey, 207.

(5) Rey, 190.

(6) Rey, 177.

ὅπως καὶ ἡ Πολωνία ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων κράτη, μικρὰ καὶ ἐξαρτώμενα ἐκ τοῦ ἐλέους των (1).

Ὡστε ἐνῶ ἡ Βενετία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη τῆς δυτικῆς Εὐρώπης δύναμις, ἡ συνάφασα συνθήκας μετὰ τὴν Τουρκίαν πλεονεκτικὰς, αἱ ὁποῖαι μάλιστα καὶ ἐχρησίμευσαν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι μετ' αὐτὴν προέβησαν εἰς σύναψιν διομολογήσεων, δὲν κατώρθωσεν ἄνευ διατηρήσεως, ἄνευ ἐπέκτεινῆς ἄνευ ἀξιώσεως παρὰ τῶν Τούρκων τὸν σεβασμὸν προνομίων χορηγηθέντων, δὲν ἔχει δὲ καὶ σπουδαιότητα διὰ τοῦτο μεγάλην τῆς δημοκρατίας τῆς Βενετίας διὰ τὸ θέμα, εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν ἀνάπτυξιν χωροῦμεν ἐνταῦθα.

Ἢδη κατὰ τὸ πρῶτον ἡμίσιον τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος ἡ Ἀγγλία εἶχεν τοὺς προξένους τῆς εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Χίον, αἱ ὁποῖαι ὁμοίως δὲν εἶχον ἀκόμη ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Τούρκους. Εἰς τὰς πρῶτας δὲ συνθήκας, τὰς ὁποίας συνῆψε μετὰ αὐτοὺς, ἠθέλησε νὰ τεθῆ εἰς ἴσην μοῖραν μετὰ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Βενετίαν. Καὶ ἔσπευσε νὰ ἱδρῦσῃ προξενεῖα ἢ ὑποπροξενεῖα εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὸ Χαλέπιον, εἰς τὴν Τρίπολιν τῆς Συρίας, εἰς τὰς Πάτρας τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰς ἄλλας ἀκόμη, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παραλίους, πόλεις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τῶν ὁποίων ἡ ἐμπορικὴ σημασία ἦτο προφανής.

Καὶ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα γνωρίζομεν ὅτι ἡ Ἀγγλία ἢ μάλλον ἡ Ἐταιρεία τῆς Ἀνατολῆς συνετήρει καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν 6 προξένους, οἱ ὁποῖοι εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των 40 γιανιτσάρους καὶ 20 διερμηνεῖς (2). Ἀλλὰ βραδύτερον πρόξενοι τῆς Ἀγγλίας ἐγκατεστάθησαν πανταχοῦ τῆς αὐτοκρατορίας ραγιαδες καὶ μάλιστα Ἕλληνες. Μόνον δὲ εἰς τὰς μεγάλας, παραλίους, ἐμπορικὰς πόλεις — εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς τὴν Σμύρνην, — ὅπου τὸ ἐμπόριον διεξήγετο δραστηρίως, ὅπου πλοῖα εὐρωπαϊκὰ διαφόρων σημασιῶν προσήγγιζον πρὸς ἀποβίβασιν καὶ παραλαβὴν ἐμπορευμάτων, ὅπου ὁ ἐμπορικὸς συναγωνισμὸς τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν ἦτον ὀξύτερος, ὅπου τέλος μέγιστα συμφέροντα τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, τῶν ἐμπορευομένων μετὰ τὴν Ἀνατολήν, συνεκεντροῦντο, εἰς τὰς πό-

(1) Lüdeke, 1, 315.

(2) Zinkeisen, 1, 318.

λεις, λέγω, ταύτας, οἱ Ἕλλητες διώριζον προξένους, Ἕλλητες τὴν ἐθνικότητα.

Εἰς ὅλας ὁμως τὰς ἄλλας πόλεις, ὅπως καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ὡς προξένους οἱ Ἕλλητες μετεχειρίζοντο τοὺς Ἕλλητας ἐκτὸς μιᾶς ἢ δύο τὸ πολὺ, ὅπου ἐχρησιμοποιοῦν Ἑβραίους, ὅπως εἰς τὰ Δαρδανέλλια, ὅπου ὄχι μόνον οἱ Ἕλλητες ἀλλὰ καὶ ἄλλοι Εὐρωπαϊοὶ ἐκ τῶν ἐντοπίων Ἑβραίων ἐλάμβανον τοὺς προξένους των. Τοῦτο τοῦλάχιστον ἀναφέρεται ρητῶς ὅτι συνέβαινε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος (1) καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου.

Ἄλλως δὲ οἱ Ἕλλητες δὲν προσείχον πολὺ εἰς τὴν ἐκλογήν τῶν προξένων των, ὅπως οἱ Γάλλοι (βραδύτερον δὲ καὶ οἱ Ρῶσοι), διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲν ὑπηρετοῦντο ἐπαρκῶς ὑπ' αὐτῶν (2).

Καὶ οὗτοι οἱ Ἕλλητες ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄσημοι ἔμποροι, οἱ ὅποιοι εἶχον ὡς πρόξενοι ἢ κανένα ἢ ἐλάχιστον μισθόν. Γνωρίζομεν λ. χ. ὅτι τῷ 1809 ὁ ἐν Χίῳ ὑποπρόξενος τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἐκ τῶν προξενικῶν του καθηκόντων μόνον 12 λιρῶν ἐτησίως εἰσόδημα, ἐνῶ ὁ τῆς Γαλλίας εἰσέπραττεν ἀπὸ 500—600 λιρῶν (3). Καὶ ὁ Fauvel, ὁ ἐν Ἀθήναις πρόξενος τῆς Γαλλίας τῷ 1815, ὅπως καὶ ἄλλοι οἱ ἄλλοι πρόξενοι τῆς Γαλλίας ὄχι μόνον ἔζων ἀξιοπρεπῶς, ἀλλ' εἶχον καὶ ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Ὁ Fauvel εἶχεν ὡς μισθόν 6 χιλιάδας γρόσια (ἰσοδυναμοῦντα τότε περίπου πρὸς φράγκα), εἶχεν ἐπιχορήγησιν 800 γροσίων διὰ τὴν συντήρησιν περιηγητῶν καὶ 3 χιλιάδας γρόσια διὰ τὸν διεργμῆνα τοῦ προξενείου (4). Ἡ σημαία του πάντοτε ἐκυμάτιζεν. Οἱ Τούρκοι καὶ ὁ διοικητὴς ἐδείκνυον σεβασμὸν πρὸς αὐτόν. Ὄταν δὲ ἐπρόκειτο γὰρ ἀποδώσῃ ἐπίσκεψιν εἰς τὸν διοικητὴν ἀπέστειλλε πρῶτον ἔδραν, ἵνα ἐπ' αὐτῆς καθίσῃ, καὶ ἀποφύγῃ δὲ τὰ μεντέρια τῶν Τούρκων. Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον, ἐπιλέγει δὲ ἀναφέρων ταῦτα Turner, γραμματεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικῆς πρεσβείας καὶ περιηγηθεὶς τὰς ἑλληνικὰς χώρας περὶ τὸ 1815 συγγράψας δὲ πολυτιμώτατον διὰ τὰς πληροφορίες, τὰς ὁποίας

(1) Hobhouse, 2, 603.

(2) Bartholdy, Voyage en Grèce, fait dans les années 1803 et 1804 Παρίσι 1807 τόμ. 2 σελ. 54 καὶ 55.

(3) Hobhouse, 2, 603.

(4) Turner, 1, 354.

μάς μεταδίδει, περιηγητικὸν βιβλίον. Διότι μόνον ὅταν ἐπιδιώκῃ τις νὰ τηρῇ τὴν ἐθιμοταξίαν καὶ τὰ προνόμιά του ἀκριδέστατα, ἐξασφαλίζει τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν τῶν βαρβάρων. Οἱ πρόξενοί μας ἕμως (προσθέτει ὁ Turner) τοῦναντίον εἶναι ἔλοι ραγιαῶδες. Ἐπειδὴ δὲ δὲν πληρώνονται, εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ ἐκθέτουν τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς θέσεώς των, ἀσκούντες τὸ ἐμπόριον, καὶ διὰ τοῦτο νὰ δολιεύωνται. Τρέμουν δὲ πρὸ τῆς αὐθαδείας τῶν Τούρκων, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ὄφειλον νὰ περιορίζουν καὶ ἐπομένως περιφρονοῦνται μὲν ὑπ' αὐτῶν, δὲν ἔχουν δὲ καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν συμπολιτῶν των(1).

Καὶ προχωρῶν ὁ Turner συνίστα εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν νὰ μιμηθῇ τὴν γαλλικὴν, ἣ ὁποία διώριζεν εἰς ἔλους σχεδὸν τοὺς λιμένας τῆς Ἀνατολῆς Γάλλον ἢ τοῦλάχιστον Εὐρωπαίων, τακτικὰ πληρωνόμενον, περιστοιχιζόμενον δὲ ὑπὸ διεργηγέως καὶ γιανιτσάρου (2).

Ὅστε οἱ Ἕλληνες δὲν ἀντεπροσώπευον πάντοτε ἀξιοπρεπῶς τὸ βρετανικὸν ἔθνος. Ἀλλὰ περὶ τῶν Ἑλλήνων τούτων προξένων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω εὐρύτερος ὡς καὶ χαρακτηρισμὸς αὐτῶν.

Ἐπειδὴ δὲ κανεὶς Ἄγγλος δὲν ἐδέχετο νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς πρόξενος (πλὴν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις) ἐκεῖ, ὅπου ἡ διαμονὴ θὰ ἦτο δι' αὐτὸν ὡς ἐξορία, ὅπου θὰ ἐπεκοινῶνει πρὸς ἀνθρώπους ἀμορφώτους, ὅπου ἐν γένει αἱ συνθήκαι τοῦ βίου δὲν παρεῖχον καμμίαν ἄνεσιν, ὁ Hobhouse-ἄγγλος πολιτικὸς περιηγηθεὶς τῷ 1809 καὶ 1810 μετὰ τοῦ Βύρωνος πολλὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς-συνίστα νὰ διορισθοῦν εἰς τὰς ἐμπορικὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐμπορικοὶ πράκτορες, τοὺς ὁποίους νὰ στρατολογήσουν ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ ἱδρύματα τῆς Μάλτας. Διότι θὰ ἠδύναντο οὗτοι, ἐργαζόμενοι ἀγρύπνως καὶ δραστηρίως ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλου πρεσβευτοῦ ὅχι μόνον νὰ ἀντιπροσωπεύουν ἀξιοπρεπῶς τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος, ἀλλὰ καὶ νὰ παρέχουν εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ πολυτίμους εἰδήσεις χωρὶς νὰ μεταχειρίζωνται ἀπειλὰς πρὸς τοὺς Τούρκους, ὑποσχέσεις δὲ πρὸς τοὺς Ἕλληνας μὲ τὴν ἐλευθεριότητα τῶν Γάλλων (3).

(1) Turner, 1, 355.

(2) Turner, 1, 222. Καὶ ἀλλαχοῦ (1, 253) ὁ Turner λέγει ὅτι οἱ ὑποπρόξενοί τῆς Ἀγγλίας ἐν Τουρκίᾳ ἦσαν Ἕλληνες χωρὶς ἐπίσημον ιδιότητα, χωρὶς μισθόν, χωρὶς νὰ τοὺς σέβεται κανεὶς, οὔτε Τούρκος οὔτε Ἕλλην οὔτε Εὐρωπαίος.

(3) Hobhouse, 2, 604.

Προστατευομένους δὲ εἶχε πολλοὺς ἢ Ἀγγλία, διότι ἐπροτιμᾶτο ἢ δύναμις αὐτῆ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπροτιμᾶτο δὲ διότι πρῶτον μὲν ἐξετίμων ἀνέκαθεν οἱ Τούρκοι τὴν Ἀγγλίαν, ἔπειτα δὲ δὲν ὑπῆρχε πιθανότης ὅτι θὰ ἐκτραγῆ πόλεμος μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Τουρκίας. Καὶ ὁ πόλεμος ἐγίνετο πολλῶν συμφορῶν αἴτιος εἰς τοὺς προστατευομένους τῆς πολέμουσῆς κατὰ τῆς Τουρκίας δυνάμεως, ὅπως θὰ λεχθῆ κατωτέρω. Μόνον δὲ ἀπὸ τοῦ 1807 μετεβλήθη τῶν Τούρκων ἢ γνώμη περὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς σταθερᾶς φιλίας τῶν Ἀγγλων, ἀφοῦ ὁπλαδῆ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ Ἀγγλος ναύαρχος Duckworth ἐνεφανίσθη κίφνιδίως πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνεκα τῶν περιπλοκῶν τῶν τότε χρόνων, τὰς ὁποίας ἔξω τοῦ θέματος ἡμῶν εἶναι καὶ ἀκροθιγῶς νὰ ἀναπτύξωμεν (1).

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ Ἕλληνες εἶχον στρέψει πολὺ τὴν προσοχὴν τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος καὶ βαθμηδὸν ἤρχισαν νὰ αὐξάνουν τὴν ἐκτίμησίν των πρὸς τὴν ἀγγλικὴν δύναμιν καὶ τὰ μέσα. Κατὰ δὲ τὸν βραχὺν πόλεμον τοῦ 1807 οἱ Ἕλληνες ἤλπισαν ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ θὰ ἦσαν οἱ ἐλευθερωταὶ τῆς Ἑλλάδος ἢ τοῦλάχιστον τῶν νήσων τῆς. Καὶ οἱ Ὑδραῖοι ἐξώπλισαν τότε τὰ καταδρομικά των, ἀφωπλίσθησαν δὲ ὄχι ὑπὸ τοῦ καπουτὰν πασᾶ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἄγγλου ναυάρχου (2). Θὰ ἴδωμεν δὲ κατωτέρω ὅτι οἱ Ὑδραῖοι διενεμήθησαν καὶ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν νὰ ζητήσουν. Μῶλα ταῦτα ἐφ' ὅσον ἐμεσουράνει ὁ ἀστὴρ τοῦ Ναπολέοντος, οἱ προστατευόμενοι τῆς Ἀγγλίας ἐν Τουρκίᾳ ἦσαν ὀλίγοι, πολὺ ὀλίγοι δὲ συγκρινόμενοι πρὸς τοὺς τῆς Γαλλίας, ὡς εἶπομεν καὶ ἀνωτέρω (3).

Πρὸ τοῦ 1612 οἱ Ὀλλανδοί, μὴ ἔχοντες ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσωπείαν, ὕψωνον ἐπὶ τῶν πλοίων των, τὰ ὁποῖα ἐταξείδευον εἰς τὰ τουρκικὰ ὕδατα, ἀγγλικὴν σημαίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο κατώρθωσαν νὰ χορηγηθῆ εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ ἔχουν πρέσβυν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ νὰ ταξιδεύουν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Τουρκίας τὰ πλοιά των καὶ εἰς τοὺς λιμένας μὲ τὴν σημαίαν των, νὰ ἐνεργῆ

(1) Gell, narrative 68.

(2) Hobhouse, 2, 593.

(3) Σελ. 43.

δὲ καὶ ἡ δύναμις αὕτη ἐμπόριον ἐν Ἀνατολῇ ὡς ἀνεξάρτητος. Ἐχορηγήθησαν δὲ διὰ τῆς διομολογήσεως τοῦ 1612 εἰς τὴν Ὀλλανδίαν τὰ ἴδια μὲ τὴν Γαλλίαν καὶ μὲ τὴν Ἀγγλίαν δικαιώματα. (1) Ἀλλὰ καὶ ἠὲνοήθησαν οἱ Ὀλλανδοί, ὅπως καὶ οἱ Ἀγγλοὶ, ἀπὸ τοῦς Τούρκους περισσότερο ἀπὸ ἄλλα ἔθνη, διότι οὐδέποτε εἶχον πολεμήσει ἐναντίον των, διότι ἦσαν κυρίως λαοὶ ἐμπορικοί. (2) Διὰ τοῦτο οἱ Ὀλλανδοὶ εἶχον, ὅπως οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ, τὰ περισσότερα βεράτια (3).

Μακροὶ καὶ ἐπαγειλημμένοι ὑπῆρξαν οἱ πόλεμοι τῆς Αὐστρίας (Γερμανίας) κατὰ τῆς Τουρκίας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ τελευταίου ἔτους τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, μέχρι, θέλω γὰ εἶπω, τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς, ἧτοι ἐπὶ 150 περίπου ἔτη. Κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τούτους δὲν ἦτο εὐκολον εἰς τὴν Αὐστρίαν γὰ ἀποκτήσῃ οὕτως ἢ ἄλλως ἐπιρροήν τινα ἐπὶ τῶν τουρκικῶν πραγμάτων, οὐδὲ ἐπομένως προστατευομένους.

Ἄλλ' ἀφοῦ ἀπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς ἡ προέλασις τῶν Τούρκων πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν ἐσταμάτησε, ἡ δὲ δύναμις των ἤρχισε γὰ παρακμάζῃ, ἡ Αὐστρία, γενομένη μάλιστα ἀντίζηλος τῆς Ρωσίας καὶ πρότερον, ἀλλὰ κυρίως μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Καϊναρτζῆ (1774), διεξεδίκησεν εἰς τὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας συνῆψε μὲ τὴν Τουρκίαν κατὰ τὸν δέκατον ὀγδοὸν αἰῶνα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου, διεξεδίκησε, λέγω, τὴν παραχώρησιν ὡς καὶ τὴν ἀκριθεῖ καὶ αὕτη ἐκτέλεσιν διομολογήσεων, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις. Ἀμιλλωμένη δὲ πρὸς τὴν Ρωσίαν ἐχορήγησε διπλώματα προστασίας εἰς τοὺς κατοίκους τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν καὶ εἰς Κωνσταντινουπολίτας ραγιάδες καὶ ἐγκατέστησε καὶ ἐκείνη προξένους.

Τῇ 11/22 Μαρτίου 1761 ὑπεγράφη ἐμπορικὴ συνθήκη μεταξὺ Πρωσίας καὶ Τουρκίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατὰ τὴν συνθήκην δὲ ταύτην ἐχορηγεῖτο εἰς τὴν Πρωσίαν τὸ δικαίωμα τοῦ δι-

(1) Zinkeisen, 4, 265.

(2) Lüdeke, 2, 315.

(3) Lüdeke, 2, 74.

ορισμοῦ προξένων, ὑποπροξένων καὶ διερμηγέων ἐν Τουρκίᾳ (ἄρθρ. 4), ἀκόμη δὲ καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχη καὶ προστατευομένους, ὅπως αἱ μᾶλλον εὐνοούμεναι δυνάμεις τῆς Εὐρώπης (1).

Ἄλλ' οἱ Πρωσσοὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἐμπορικὰ συμφέροντα μεγάλα ἐν Τουρκίᾳ τότε, δὲν περιήρχοντο δὲ τὴν χώραν ταύτην καὶ πολλοὶ Πρωσσοὶ, δὲν εἶχον καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας προξένους διωρισμένους (2). Καὶ οἱ προστατευόμενοι τῆς ἦσαν ὀλίγοι. Διὰ τοῦτο ὅταν τῷ 1806 ἡ Τουρκία ἐπέδωκε διακοίνωσιν εἰς τοὺς πρέσβεις Ἀγγλίας, Ρωσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, ἀπαιτοῦσα τὴν κατάργησιν τῆς προστασίας—περὶ τούτου δὲ θὰ γίνῃ λόγος λεπτομερῆς κατωτέρω—, οἱ μὲν ἄλλοι πρέσβεις ἐπέστρεψαν τὴν διακοίνωσιν μετὰ διαμαρτυρίας, ὁ ἐπιτετραμμένος ὅμως τῆς Πρωσσίας δὲν διεμαρτυρήθη, διότι εἶχε προστατευομένους ἐλάχιστους καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν τὸν ἐνδιέφερεν (3).

Συνθήκην εἰρήνης, φιλίας καὶ ἐμπορίου συνωμολόγησαν μετὰ τὴν Τουρκίαν καὶ οἱ Ἰσπανοὶ τῇ 3/14 Σεπτεμβρίου 1782.

Οἱ Ἰσπανοὶ κατεγίνοντο ἀπὸ πολλοῦ νὰ συνομολογήσουν τὴν συνθήκην ταύτην. Ἄλλ' ἀντέπραπτον κατ' αὐτῶν λυσσωδῶς οἱ Ἀγγλοὶ καὶ κατώρθωρον νὰ ματαιώσουν τὰς ἀποπείρας των.

Ἡ συνθήκη ἐγίνε κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς πρὸ 40 ἐτῶν γενομένης μετὰ τὸ βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως (4).

Καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου οἱ Ἰσπανοὶ ἐδικαιοῦντο νὰ ἔχουν καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν ἀντιπροσώπους καὶ προστατευομένους. Ἀλλὰ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἡ προστασία τῆς Ἰσπανίας δὲν ἔλαβεν ἔκτασιν μεγάλην. Διωρίσθησαν ὅμως εἰς τὰ σπουδαιότερα τοῦλάχιστον κέντρα καὶ ραγιάδες ὑποπρόξενοι καὶ Ἕλληγες.

Ἰδιαιτέρον καὶ μακρὸν λόγον δὲν κάμνομεν περὶ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ὅσα ἔχουν κυρίως διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν τουρκοκρατουμένων Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους σπουδαιότητα μικράν. Λέγομεν μόνον ὅτι πολλὰ τῶν κρατῶν τούτων συνήψαν δι-

(1) Zinkeisen, 5, 892 κ. ε.

(2) Bartholdy, 2, 55

(3) Zinkeisen, 5, 397 κ. ε.

(4) Zinkeisen, 6, 366.

μολογήσεις και απέκτησαν και αυτά προστατευομένους ως είναι ή Νεάπολις, ή Δανία, ή Σουηδία. Άλλα όμως δεν ήλθον εις ουδεμίαν επικοινωνίαν προς την Τουρκίαν, ως ή Ελβετία και τὸ κράτος τοῦ Πάπα, και δεν συνήψαν διομολογήσεις και δεν ἐδικαιοῦντο νὰ ἔχουν προστατευομένους και προξένους εις τὰς πόλεις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Και τώρα μᾶς μένει ἀκόμη νὰ ὁμιλήσωμεν και περὶ τῆς Ρωσίας.

Ἐξω τοῦ θέματός μας είναι νὰ κάμωμεν μακρὸν λόγον περὶ τῶν πλεονεκτημάτων. τὰ ὁποῖα ή Ρωσία ἐπορίσθη ἀπὸ τὴν συνθήκην τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774). Ἄλλα τὸ μικρότερον ἀπὸ ὅλα δεν είναι τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώρισεν εις αὐτὴν ή Πύλη, νὰ ἔχη προστατευομένους, ὅπως και αἱ ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις, εις τὴν Τουρκίαν, χριστιανοὺς ραγιάδες, νὰ διορίζη δὲ ἐξ αὐτῶν και προξένους (1).

Τί δὲ ἐπεδίωκεν ή Ρωσία μὲ τὸ δικαίωμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον πανηγυρικῶς ἐπέτυχεν, ἀκόμη δὲ και ἐξήσκησεν ἀπὸ τοῦ 1774, είναι μὲν πρόδηλον, ἀπεκάλυψαν δὲ εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον τὰ πράγματα. Ἡ Ρωσία ὀηλαδῆ συμφέρον ἐπιτακτικὸν εἶχε νὰ μὴ ψυχρανθοῦν πρὸς αὐτὴν οἱ Ἕλληγες, οἱ ὁποῖοι εἶδον νὰ διαφουσθοῦν αἱ ἐλπίδες των, τὰς ὁποῖας εἶχον ἀναθέσει εις τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ 1770. Δὲν θὰ ἐψυχραίνοντο δὲ ἐὰν διὰ τῆς συνθήκης παρείχεν εις τὸν βουλόμενον Ἕλληνα ραγιάν τὰ προνόμια και τὰ πλεονεκτήματα τῶν προστατευομένων, ἂν ἀνέθετεν εις αὐτοὺς ἐμπιστευτικὰς και τιμητικὰς ὑπηρεσίας, ὡς είναι ή τοῦ προξένου, ἂν εις οἰονδῆποτε πῆσιν και αὐθαιρεσίαν τῶν Τούρκων εἴτε τῶν ἐπισήμων, τῶν περιδεδλημένων, θέλω νὰ εἶπω, οἰονδῆποτε ἀξίωμα, εἴτε τῶν ἰδιωτῶν, ἐδικαιοῦτο νὰ ἐπέμδῃ ὑπὲρ τοῦ πιεζομένου χριστιανοῦ ὁ πρόξενος. Ἄλλ' ή Ρωσία θὰ εἶχε, τὸ σπουδαιότερον, τοὺς προστατευομένους τῆς τούτους,

(1) Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀναγράφεται εις τὸ ἄρθρον 11 τῆς συνθήκης. Κατ' αὐτὸ ή Πύλη ἐπέτρεπεν εις τὴν Ρωσίαν νὰ ἐγκαταστήσῃ ὅπουδῆποτε προξένους και ὑποπροξένους, νὰ διορίζη δὲ διερμηνεῖς βερατληδες, ὅπως ή Γαλλία, ή Ἄγγλία και αἱ ἄλλαι δυνάμεις (de Martens, Recueil des principaux traités Γοτιγγή 1795 τόμ. 4 σελ. 619). Ἐν γένει δὲ τὸ ἐπικρατοῦν εις τὴν συνθήκην ταύτην πνεῦμα είναι ὅτι ἐδικαιοῦτο νὰ ἔχη και ή Ρωσία ὅλας τὰς προνομίας, τὰς γορηγηθείσας διὰ διομολογήσεων εις τὴν Γαλλίαν, Ἄγγλίαν και τὰς ἄλλας δυνάμεις.

τούς ἔσται εὐγνωμονοῦντας πρὸς αὐτήν καὶ διὰ τὰ ὠφελήματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπορίζοντο, καὶ διὰ τὰς τιμὰς, μὲ τὰς ὁποίας θὰ περιεδάλλοντο ὡς ἀντιπρόσωποι δυνάμεως ἰσχυρᾶς, νικηφόρου, ἐπιφόδου καὶ πάντοτε ἐτοίμου νὰ ἐπιβάλῃ τὸ κῦρος τῆς μὲ τὴν ἀκαταγώνιστον δύναμιν τῶν ὀπλῶν τῆς, θὰ εἶχε, λέγω, τούτους πρόθυμα πάντοτε ὄργανα εἰς τοὺς πολιτικούς τῆς σκοπούς.

Καὶ αἱ προθέσεις τῆς αὐταὶ εὐκόλως διεγνώσθησαν ἀπὸ τὴν ἐπέκτασιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς αὐτάς (1).

Διότι ὅλα σχεδὸν τὰ ρωσικὰ προξενεῖα τὰ ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει ἰδρυθέντα, διεύθυνον οἱ Ἕλληγες (2). Καὶ δὲν ὑπῆρχε βράχος ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ὅπου δὲν εὕρισκετο Ἕλληγιν, ἐνδεδυμένος τὴν ρωσικὴν στολήν τοῦ προξένου (3). Τριγύρω δὲ εἰς τοὺς προξένους τούτους ἡ Ρωσία συνεσπείρωσε πλῆθος προστατευομένων μέγα. Διότι μόλις παρουσιάζαντο οἱ Ἕλληγες εἰς πράκτορα τῆς Ρωσίας διὰ νὰ ζητήσουν τὴν προστασίαν καὶ δίπλωμα (πατένταν) καὶ τὰ ἐπετύγγανον.

Καὶ τὰ δίπλωματα ταῦτα οἱ Ρῶσοι πρόξενοι ἐπολλαπλασίαζον ἀδιακόπως διὰ νὰ καταστήσουν δραστικωτέραν καὶ γονιμοτέραν τὴν ἐπίδρασίν των. Καὶ τὰ παρεχώρουν, ἄς λεχθῇ καὶ τοῦτο, ὄχι μόνον εἰς τοὺς Ἕλληγας, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα γεννηθέντα ἐν Τουρκίᾳ, ὁποῖος ἐζήτηι προστασίαν. Καὶ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα εἶχον οἱ προστατευόμενοι οὗτοι εἰς αὐτὴν τὴν γενέτειράν των ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τῶν κυριάρχων των καὶ πρὸς ζημίαν τῶν ὑπολοίπων συμπατριωτῶν των, ἐξήγειρον καὶ αὐτοὺς τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐνήργουν διὰ τοῦτο νὰ γίνων καὶ αὐτοὶ προστατευόμενοι καὶ νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοὺς Ρώσους.

Εἰς δὲ τὰς νήσους τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἔφερον ρωσικὴν σημαίαν καὶ πατένταν τοῦ πρέσβεως τῆς Ρωσίας. Εἶχον δὲ οἱ πλοίαρχοι καὶ φερμάνιον τῆς Πύλης διὰ νὰ ἀσφαλίζωνται ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῶν πειρατῶν τῶν ἀφρικανικῶν παραλίων. Οὕτω τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα διέσχιζον τὰς τουρκικὰς θαλάσσας ὡς νὰ ἦσαν ρωσικά, τὰ δὲ φορτία

(1) Dallaway, 1.208.

(2) Rouqueville, histoire de la régénération de la Grèce Βρυξελλαι 1843 τόμ. 2 σελ. 70.—Ὁλως ἐσφαλμένως λέγει ὁ Bartholdy (2,54) ὅτι ἡ Ρωσία σπανιώτατα διώριζεν Ἕλληγας προξένους.

(3) Lechevalier, voyage de la Propontide et du Pont-Euxin, Παρίσι, 1800 σελ. 328.

των ἐθεωροῦντο ὡς ρωσικὰ ἰδιοκτησίαι. Ἐπρεπε δὲ μηδὲ τὸ ἐλάχιστον πρόσκομμα νὰ συναντῶσιν ἐκ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως (1).

Ἐκτὸς τούτου πᾶς Ἕλληγ κατατασσόμενος εἰς τὸ ναυτικὸν τῆς Ρωσίας, πλεύσας ἐπὶ πολεμικοῦ ρωσικοῦ, ἀποκτήσας ὀλίγα στρέμματα γῆς ἐν Βεσσαραβία, ἐθεωρεῖτο ὑπήκοος τοῦ Ἰσάρου, προστατευόμενος ὡς τοιοῦτος ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν καὶ τῶν προξένων, οἱ ὅποιοι ἐχορήγουν εἰς αὐτὸν διπλώματα (2).

Παντοῦ δὲ Ἕλληγες μεγαλέμποροι ἐγίνοντο ὑπήκοοι Ρῶσοι (3). Ὡς ἐκ τούτου καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων αἱ πρεσβεῖαι ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ νὰ μὴ ὑστεροῦν ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν προστατευόμενων ἐχορήγουν καὶ αὐτὰ διπλώματα προστασίας προθυμότερον ἀπὸ ἄλλοτε (4).

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ἡ Ρωσία ἐπέτυχε τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτζή. Ἄλλ' αἱ λεπτομέρειαι, αἱ ἀφορῶσαι τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα τῆς Ρωσίας, ἐκαυονίσθησαν κατὰ τὴν σύμβασιν τοῦ Ἀϊναλή-Καβάκ τῷ 1779 καὶ διὰ τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης τοῦ 1783. Καὶ ἡ μὲν σύμβασις τοῦ Ἀϊναλή-Καβάκ ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διομολογήσεων, τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν (5). Εἰς κανένα ὅμως ἔθνος ἡ Τουρκία δὲν παρεχώρησε τὰ εἰς τοὺς Ρώσους παραχωρηθέντα τῷ 1779 προνόμια (6). Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης τοῦ 1783 ἡ Ρωσία ἐξωμοιώθη πρὸς τὰς μᾶλλον εὐνοουμένας δυνάμεις, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν, καὶ παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς, εἰς τὸ ἐμπόριόν τῆς, εἰς τὰ ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς πλοῖα τὰ μέγιστα τῶν προνομίων. Καὶ τὰ μὲν περισσότερα ἄρθρα τῆς συνθήκης ταύτης ὠμίλουν μόνον περὶ Ρώσων ὑπηκόων. Ἀλλὰ τὸ ἄρ-

(1) Ἰακ. Ρίζου Νερουλοῦ, ἱστορία τῶν γραμμάτων 134.

(2) Rouqueville, voyage de la Grèce ἔκδ. 2 Παρίσι 1827 τόμ. 6 σελ. 306.

(3) Ἰακ. Ρίζου Νερουλοῦ, ἱστορία τῶν γραμμάτων 134.

(4) Τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Ρίζου Νερουλοῦ (ἱστορία τῶν γραμμάτων 134) ὅτι αἱ ἄλλαι πρεσβεῖαι ἐμιμήθησαν τὴν πολιτικὴν ταύτην τῆς Ρωσίας καὶ ἔδιδον εἰς Ἕλληνας βεράτια, τοὺς ὁποίους ἀνεγνώριζον διερμηνεῖς των, δὲν εἶναι ἀκριδῶς διατετυπωμένον. Ἡ Ρωσία μᾶλλον ἐμιμήθη τὰς ἄλλας πρεσβεῖας, προηγηθείσας, ὡς εἶδομεν, εἰς τὴν χρῆσιν τῶν βερατίων.

(5) Zinkeisen, 7,378.

(6) Zinkeisen, 7,379.

θρον 24 ἀνέφερεν ἐμπόρους Ρώσους καὶ ἄλλους εἰς τὴν Ρωσίαν ἀνήκοντας, τὸ ἄρθρον 26 ἐμπόρους Ρώσους καὶ ἄλλους ὑπὸ τῆς Ρωσίας προστατευομένους, τὸ ἄρθρον 68 ὑπηκόους τῆς Ρωσίας καὶ ἄλλους ἐξαρτωμένους ἀπὸ αὐτῆς, τὸ ἄρθρον 69 ἐμπόρους Ρώσους καὶ ἄλλους ἐξαρτωμένους ἐκ τῆς Ρωσίας. Τελευταῖον δὲ τὸ ἄρθρον 74 διελάμβανε περὶ ὑπηκόων Ρώσων καὶ ἄλλων ἀπολαυόντων τὴν προστασίαν της (1).

Ἄλλ' ἢ Ρωσία γνωρίζομεν ὅτι προσέβη ἀκόμη καὶ περαιτέρω. Κατὰ τὸ ἔτος δηλαδὴ 1798 ἢ Ρωσία μαζί με τὴν Ἀγγλίαν εἶχον συνάψει συνθήκην συμμαχίας μετὰ τῆς Τουρκίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ τελευταία ἐτίθετο εἰς ἐξάρτησιν ἀπὸ τὰς δύο συμμάχους της. Ἡ συνθήκη αὕτη ἐπρόκειτο νὰ ἀνανεωθῇ τῷ 1805. Τότε δὲ ἡ Ρωσία ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν περίστασιν διὰ νὰ ἐξακριδώσῃ καὶ νὰ καθιερώσῃ τὰ δικαιώματά, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς ἰσχυρισμούς της ἐξεπήγαζον ἀπὸ τὴν συνθήκην τοῦ 1774 ὑπὲρ αὐτῆς. Καὶ πρὸς τοῦτο ἐπρότεινε τὴν ἀποδογὴν ἐνὸς ἄρθρου, τοῦ 1ου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὡς ἐξῆς. « Ἔνεκα τῶν ταραχῶν, αἱ ὁποῖαι φθείρουν τὰ ὀθωμανικὰ κράτη ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ, οἱ ραγιαδες κακοποιούμενοι καὶ καταδυναστευόμενοι, ἀναγκάζονται νὰ μεταναστεύουν, τὸ δὲ κράτος ἐρημιούται καὶ πτωχαίνει. Διὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ ἀκόμη περισσότερο τὸ κακὸν τοῦτο, πρέπει νὰ φοδερισθοῦν οἱ ἀντάρται καὶ νὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ σέβωνται τοὺς Ἕλληνας. Ἡ Ρωσία προσφέρεται νὰ τοὺς λάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν της. Πρὸς τοῦτο ζητεῖ νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς αὐτὴν διὰ ρητῆς ρήτρας ἢ Πύλην τὸ δικαίωμα καθ' ὅλον τὸ ὀθωμανικὸν κράτος τῆς προστασίας ὅλων τῶν Ἑλλήνων, οἰουδήποτε ἐπαγγέλματος καὶ οἰασδήποτε κοινωνικῆς θέσεως καὶ ἂν εἶναι οὔτοι ». Ἡ Πύλη ἐδυσκολεύθη νὰ ἀποδεχθῇ τὴν πρότασιν ταύτην, ἢ δὲ Ρωσία ὑπέβαλεν εἰς αὐτὴν τὸ ἄρθρ. 1 ὡς ἐξῆς τροποποιημένον. « Ὁ πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων θὰ ἀναγνωρισθῇ ἀρχηγὸς αὐτῶν. Θὰ εἶναι δὲ μία ἀρχὴ νομίμως συγκεκριτημένη, θὰ ἀπολαύῃ σεβασμοῦ καὶ θὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὅπως καὶ οἱ ἐπίσημοι ξένοι ἀντιπρόσωποι. Θὰ ἔχη γνώμην

(1) Παπαρηγοπούλου, ἱστορία ἐκδ. 3 τόμ. 5 σελ. 586. — Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης βλ. ἐν de Martens Recueil 2, 373 κ. ἐ. τὸ δὲ ἄρθρ. 24 ἐν σελ. 387, τὸ ἄρθρ. 26 ἐν σελ. 388, τὸ ἄρθρ. 68 ἐν σελ. 399, τὸ ἄρθρ. 69 ἐν σελ. 400, τὸ ἄρθρ. 74 ἐν σελ. 401.

ἀντιπροσωπευτικὴν (δηλαδή θὰ δικαιούται νὰ λέγῃ γνώμη, ἢ ὁποῖα νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν γνώμην ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους). Τοὺς Ἑλληνας θὰ μεταχειρίζεται ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὅπως καὶ τοὺς Μουσουλμάνους καὶ θὰ ἀπολαύουν (οἱ Ἑλληνες) τὰ ἴδια δικαιώματα, τὰ ὁποῖα καὶ οἱ Μουσουλμάνοι. Ὅσακις δὲ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἤθελεν ἀποκρούσει τὰς παραστάσεις τοῦ πατριάρχου, ὁ ἐθνάρχης οὗτος θὰ δικαιούται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν μεσολάβησιν καὶ νὰ ζητήσῃ τὰς καλὰς ὑπηρεσίας τῆς Ρωσίας» (1).

Αἱ ἀξιώσεις αὗται ἐξώργισαν τοὺς Τούρκους καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας Ἰσμαήλ μπέης ἀπήντησεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Ρωσίας, ὅτι ἡ θρησκεία τῶν Τούρκων δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀποδεχθοῦν αὐτάς, ὅτι δὲ δὲν θὰ ἐκτελεσθῇ ποτε ἡ ἀξίωσις αὕτη. Καὶ ἡ συνθήκη δὲν ἀνανεώθη χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Γαλλίας.

Ἄλλ' ἄς ἐπενέλθωμεν εἰς τοὺς Ἑλληνας προξένους τῆς Ρωσίας.

Πολὺς χρόνος δὲν παρήλθεν ἀπὸ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθή-

(1) Ἐξ ὧν ἡμεῖς γνωρίζομεν κανεὶς μέχρι τοῦδε ἐκ τῶν πραγματευθέντων τῶν χρόνων τούτων τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῶν ἐνεργειῶν τούτων (τοῦ 1805) τῆς Ρωσίας. Περί αὐτῶν πρῶτος κάμνει λόγον ὁ Rey (267 κ. ἑ.). ἀρυσθεὶς τὰς εἰδήσεις ταύτας ἐξ ἐγγράφων ἀνεκδότων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας.— Ἰνα ἐξακριβώσουν ὅσοι θέλουν καὶ ἀπὸ τὴν διπλωματικὴν φρασεολογίαν τὴν σπουδαιότητα τῶν ρωσικῶν τούτων προτάσεων καταχωρίζομεν ἀμέσως καὶ τὸ γαλλικὸν κείμενον αὐτῶν, ἔχον ὡς ἐξῆς: «Au milieu des troubles, qui désolent les États ottomans en Europe et en Asie, les Rayas vexés et foulés se voient contraints à émigrer, et l'Empire se dépeuple et s'appauvrit. Pour arrêter les progrès de ce mal, il s'agit d'intimider les rebelles, de les forcer à respecter les Grecs. La Russie offre de les prendre hautement sous sa sauvegarde. A cet effet elle demande que par stipulation expresse, la Porte lui reconnaisse le droit de protéger, dans toute l'étendue du territoire ottoman, tous les Grecs de quelque état et condition qu'ils soient». Τὸ ἄρθρον τοῦτο, μὴ γενόμενον ἀποδεκτὸν ὑπὸ τῆς Πύλης, ἐτροποποιήθη ὡς ἐξῆς. «Le patriarche des Grecs sera reconnu chef de cette nation. Ce sera un pouvoir constitué, respecté et écouté à l'instar des ministres publics étrangers. Il aura voix représentative. Les Grecs seront traités par la Sublime-Porte à l'égal des musulmans et jouiront des mêmes droits naturels que ces derniers. Dans le cas où la Sublime-Porte se refuserait aux représentations du patriarche, ce chef de nation pourra recourir à l'intervention et invoquer les bons offices de la Russie». (Τὸ κείμενον δημοσιεύει ὁ Rey ἐνθ' ἄνωτ)

κης τοῦ Κιουτσούκ-Καϊναρτζή, καὶ ὁ πρέσβυς τῆς Ρωσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπέβη φοβερός, ὁ μόνος δὲ τὸν ὅποιον ἐφοβεῖτο ὁ Σουλτᾶνος. Καὶ ὁ φόβος οὗτος κατέλαβε καὶ τὰς ἐπαρχίας. Ὡστε δὲν εἶναι ὑπερβολὴ τὸ λεγόμενον ὅτι οἱ διοικηταὶ καὶ οἱ τοπάρχαι τῶν ἐπαρχιῶν ἔτρεμον ἔμπροσθεν τῶν προξένων καὶ ὑποπροξένων τῆς Ρωσίας (1) «Οἱ Ρῶσοι πρόξενοι, λέγει ὁ Κοραῆς ἐν τῷ θαυμασίῳ του ὑπομνήματι περὶ τῆς ἐγεστώσης καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι, ἀρνούμενοι κῦρος ἐκ τῆς ἐνδοξοτάτης εἰρήνης (τοῦ Καϊναρτζή), ἣν ὁ μονάρχης αὐτῶν εἶχε συνομολογήσει τοῖς Τούρκοις ἤσκουν δικτατωρεῖαν τινὰ ἀπανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Πλέον ἢ ἅπαξ ἤρπασαν τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως τῶν κυβερνώντων ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἐγένοντο ὑπήκοοι τοῦ Τσάρου ἢ ὑπηρέτησαν τοῖς Ρῶσοις» (2).

Δὲν ἦτο δὲ δεσποτικὴ πρὸς τοὺς Τούρκους ἀρχηγούς ἢ πολιτεία καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν Ρώσων προξένων, ἀλλὰ προσβλητικὴ καὶ εἰς τοὺς πράκτορας τῶν ἄλλων ἐθνῶν (3).

Δικαιότατα ἄρα ἦσαν τὰ παράπονα, τὰ ὅποια ἡ Πύλη ἐξέφρασεν εἰς τὸ μανιφέστον τῆς, τὸ ὅποιον ἐξέδωκε πρὸς τὰς δυνάμεις τῆ 13/24 Αὐγούστου 1787 κατὰ τῆς Ρωσίας, τὰς παραμονὰς δηλαδὴ τῆς κηρύξεως τοῦ δευτέρου ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Β' ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, διὰ τὰς ἐνεργείας τῶν Ρώσων προξένων. «Οἱ Ρῶσοι, λέγεται εἰς τὸ μανιφέστον τοῦτο, διώρισαν προξένους ἐν Βλαχία, Μολδαβία καὶ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου, ὅπου δὲν ἦτον ἀνάγκη, καὶ ὅπου προήρχετο μᾶλλον βλάβη εἰς τοὺς μουσουλμάνους. Οἱ πρόξενοι οὗτοι, παραπλανήσαντες τοὺς ὑπηκόους τῆς Πύλης, μετόπισαν ἄλλους μὲν εἰς τὴν Ρωσίαν, ἄλλους δὲ κατέταξαν εἰς τὸ ναυτικόν—ἐννοοῦνται δὲ ἐνταῦθα κυρίως οἱ κάτοικοι τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου—ἢ μετεχειρίσθησαν εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας. Ἰδίως οἱ Ρῶσοι ἐπεδίωξαν μετὰ φορτικότητος ἄλλοτε μὲν νὰ καθαιρέσουν, ἄλλοτε δὲ νὰ τηρήσουν καθήδεις, δικαστὰς, διοικητὰς καὶ ἄλλους τῆς Πύλης λειτουργούς» (4).

(1) Ίακ. Ρίζου Νερουλοῦ, Ἱστορία τῶν γραμμάτων 134.

(2) Διονυσίου Θερεϊανοῦ, Ἄδ. Κοραῆ, Τεργέστη 1890 τόμ. 3 σελ. νη'.

(3) Lechevalier, 328.

(4) Zinkeisen, 6,985.

Τῷ δὲ 1806 ἡ Ὑψηλὴ Πύλη παρεπονεῖτο διότι ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἐχορήγησεν εἰς ραγιαῖδες διαβατήρια καὶ διπλώματα προστασίας, διότι τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα εἶχον ὑψωμένην ρωσικὴν σημαίαν, διότι μὲ τὸ δέλεαρ πολλῶν προνομίων εἶχε προσελκύσει εἰς Ρωσίαν μέγαν ἀριθμὸν ραγιαῖδων. Ἀλλ' ἐγνοεῖται ὅτι οὐδεμία προσοχὴ ἐδόθη εἰς τὰ παράπονα ταῦτα καὶ οἱ ρῶσοι πράκτορες ἐξηκολούθησαν τὰς ἐνεργείας των.

Ἰδοῦ δὲ καὶ τί ἐγγράφετο τῷ 1820 εἰς ἔκθεσιν πολιτικὴν, ἣ ὁποία ἀπεστάλη ἀπὸ τὴν Σμύρνην πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσίας πρὸς τοὺς ραγιαῖδες. «Εἰς τὴν Σμύρνην, λέγεται εἰς τὸ ἐγγράφον τοῦτο, οὐδεὶς πραγματικὸς ὑπῆκοος ρῶσος διαμένει. Καὶ ὁ γενικὸς πρόξενος τῆς Ρωσίας εἶναι Ἑπτανήσιος (ὁ Κεφαλλῆν Σπυρίδων Δεστούνης). Ρωσικὰ πλοῖα εἰς τὰ παράλια ταῦτα, εἰς Ρώσους ἰδιοκτῆτας ἀνήκοντα, εἶναι ἐλάχιστα. Προστατεύει ὁμοσῆ Ρωσία ἀποτελεσματικῶς ἄλλους τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι ζητοῦν τὴν ὑποστήριξίν της. Δὲν ἀφήνει δὲ καμμίαν εὐκαιρίαν γὰρ τῆς διαφύγῃ ἵνα ὑψώσῃ τὴν σημαίαν της εἰς πλοῖα τοῦ ἔθνους τούτου, τὸ ὁποῖον σπεύδει γὰρ ἐπωφελῆται τὰ ἄπειρα προνόμια, τὰ χορηγηθέντα ὑπὸ τῆς Πύλης εἰς γείτονα ἰσχυράν, τῆς ὁποίας τὴν φιλίαν εὐκολον δὲν εἶναι γὰρ διατηρῆ τις. Δὲν ἀρκεῖται δὲ ἡ Ρωσία μὲ τὴν οἰκειοποίησιν τῶν πλείστων Ἑλλήνων μεγαλεμπόρων. Ἀνοίγει τὰς ἀγκάλας της εἰς ἄλλους τοὺς ἐμπόρους καὶ εἰς ἀνθρώπους πάσης τάξεως, οἱ ὅποιοι εἶναι ἐπίσημοι εἴτε ὡς ἐκ τῆς περιουσίας των εἴτε ὡς ἐκ τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ὡστε ἀληθῆς εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ὁ ρῶσος πρόξενος εἶναι ἐγκάτεστημένος ἐν Σμύρνη, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, ὄχι διὰ γὰρ προστατεύῃ τοὺς ρώσους ἐμπόρους καὶ τὸ ρωσικὸν ἐμπόριον, ἀλλὰ διὰ γὰρ περιβάλλῃ μὲ τὴν ἰσχυρὰν προστασίαν τοῦ Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι ἔχουν ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἐπιστημότητα μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν των, καὶ γὰρ διαφυλάττῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν των, διὰ γὰρ εὐνοῇ καὶ γὰρ ὑποδοιθῇ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀείποτε προαγομένων ἐπιτηδευμάτων των, διὰ γὰρ τοὺς ἐξοικειώσῃ μὲ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀσκεῖ μερικὰ προνόμια κυριαρχικά, μεταβαίνει δὲ τὰς Κυριακὰς εἰς τὴν μητρὸς πόλιν των διὰ γὰρ δεχθῇ τὸ θυμίαμα καὶ γὰρ ἀσπασθῇ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἡ δὲ διαγωγή του εἰς τὰς συναθροίσεις τῶν προξένων τῶν εὐρωπαϊ-

κῶν δυνάμεων, ὅπου κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως διαφωνοῦν πρὸς τοὺς συναδέλφους του καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀφορῶντα τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀστυνομίαν ζητήματα, οὐδὲν ἄλλο δεικνύει παρὰ ὅτι ἡ δύναμις αὕτη ἔχει ἐν Τουρκίᾳ συμφέροντα ὅλως διόλου ἰδιαιτέρα ἀπὸ τὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης (1).

Καὶ ἤδη ὡς ἴδωμεν τίνες καὶ πόσους ἡμεῖς ἔχομεν νὰ ἀναγράψωμεν, οἱ ὅποιοι ἐχρημάτισαν πρόξενοι τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ ἐν γένει προστατευόμενοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἀρχίζομεν δὲ ἀπὸ τὴν Κρήτην.

2) Ἀναγραφή Ἑλλήνων προξένων καὶ προστατευομένων.

Ἐν Ρεθύμνῃ τῆς Κρήτης ὑποπρόξενος τῆς Γαλλίας τῷ 1700 ἦτον ὁ Κρήτης Πατελλάρος, ὁ ὅποιος καὶ ἐφιλοξένησεν εἰς τὸν οἶκόν του τὸν περίηγητὴν Τournefort, ἐπισκεφθέντα τὸ ἔτος ἐκεῖνο τὴν γῆσον (2).

Ἦτο δὲ ὁ Πατελλάρος γέρον πλεον, ὅτε τὸν ἐγνώρισεν ὁ Τournefort καὶ ἔζη ἐν Κρήτῃ προστατευόμενος ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, πάντοτε δὲ εὐφυῆς, γοητευτικὸς εἰς τὴν ὁμιλίαν του καὶ εὐγλωττος (3).

(1) Rey, 280, κ. ἐ.

(2) Tournefort, 1, 37 κ. ἐ.— Ὁ Tournefort (ἐνθ' ἄνωτ.) διηγᾶται ὅτι ὁ Πατελλάρος, ὅτε οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κρήτην, ἦτο ἀκόμη μικρὸς τὴν ἡλικίαν· ὅτι τὴν σκλαβωθεῖσαν μητέρα του ὡς ὡραίαν παρουσίασαν εἰς τὸν Σουλτᾶνον Ἰβραήμ, ὁ ὅποιος ὁμοῦς τὴν ἐδώρησεν εἰς τὸν μέγαν βεζύρη, οὗτος δὲ καὶ υἱὸν ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς, φονευθέντα κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τῆς Βιέννης· ὅτι ὁ μικρὸς, δεῖξας ἐνωρίς εὐφυῆς, ἀπεστάλη ἀπὸ τοὺς γονεῖς του εἰς Πάδουαν ἵνα σπουδάσῃ νομικά. Ἐπιστρέψας ἔπειτα μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἴδῃ τὴν μητέρα του. Αὕτη δὲ, τουρκίς πλεον, τὸν παρεκίνησεν, ἀφοῦ τὸν ἀνεγνώρισε, νὰ γίνῃ καὶ ἐκεῖνος μουσουλμᾶνος καὶ νὰ γίνῃ μάλιστα διὰ τοῦτο κύριος ἀπεράντων γαιῶν εἰς τὴν Βλαχίαν. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπροτίμησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ἀποθάνῃ ἐκεῖ, πιστὸς εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του.— Ἡ οἰκογένεια Πατελλάρου ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐκτεθῆ-
 μων τῆς Κρήτης οἰκογενειῶν καὶ ἀνέδειξε πολλοὺς διακριθέντας ἀνδρας, ὡς τὸν Ἀθανάσιον Γ' Πατελλάρον, πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (1634 καὶ 1652), τὸν Νεόκυτον μητροπολίτην Κρήτης, μνημονευόμενον ὡς ἱερομόναχον τῷ 1638 (Legrand, Bibliographie hellénique Παρίσι 1885 τόμ. 1 σελ. 375.— Ἀλεξάνδρου Ε. Λαυριώτου, Νεοφύτου μητροπολίτου Κρήτης τοῦ Πατελλάρου πρὸς Κωνστ. Καντακουζηνὸν ἐγκώμιον, ἐκ Φιλολ. Συλλ. Κ/πόλεως τόμ. 27 (1895—1899) σελ. 287.— Σάθα, μεσ. βιβλ. τόμ. 3 (1872) σελ. 590), τὸν ἱατροφιλόσοφον Εὐστάθιον (Σάθα Νεοελλ. Φιλ. 237.— Legrand bibl. hell. 3, 185 κ. ἐ.) τὸν Γεώργιον (Σάθα, Νεοελλ. Φιλ. 418 καὶ 420)

(3) Tournefort, ἐνθ' ἄνωτ.